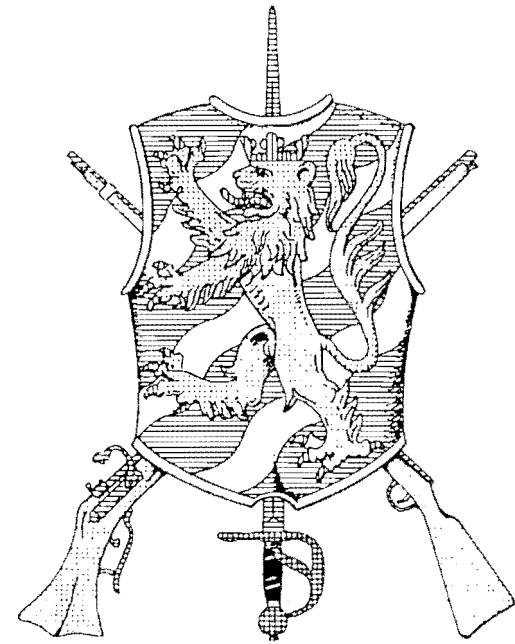

Bilder över svenska kartuschlådor för officerare och underofficerare

Av Olof P. Berg

När norra Halland hörde till Norge

Av Rolf Rasch-Engb och Olof P. Berg

GÖTA VAPENHISTORISKA SÄLLSKAP

1990

Småskrift nr 9

När norra Halland hörde till Norge.

Den nuvarande kyrkan i Hanhals är uppförd på den plats där medeltidskyrkan från 1200-talet var belägen. Från den ursprungliga kyrkan finns icke några rester eller minnen kvar på plats. Den förnämsta klenoden från 1200-talet utgjordes av dopfunten men den förvaras numera i Statens Historiska Museum. Själv får kyrkan idag nöja sig med en kopia och avgjutning.

Vid en restaurering av kyrkan år 1939 påträffades bl.a. ett norskt mynt från kung Erik Magnussons tid (1280–99). Att ett norskt mynt hittades är ingalunda märkvärdigt eftersom Hanhals vid denna tid var norskt område, vilket för de flesta torde vara ganska okänt och som därför förtjänar en närmare förklaring.

Hunehals — den bortglömda medeltidsborgen.

Söder om staden Kungsbacka eller Kongsbakke, som platsen hette under medeltiden, ligger Hanhals. Ute på en udde i fjorden vid inseglingen till Kungsbacka låg det som under medeltiden hade namnet Hunehals.

Frågar man en innevånare i Kungsbacka idag vad Hunehals är ser de flesta undrande ut. Någon säger att det är den gamla medeltidskyrkan, som ligger uppe på höjden men även detta är fel. Namnet Hunehals har blivit helt bortglömt. I Georg Starrbäcks "Berättelser ur svenska historien", tryckt år 1885, anges att Hunehals var beläget en halv mil från Varberg i Hunestads socken av Himle härad. Detta är ju helt felaktigt men har kanske bidragit till att man under senare tid icke sammankopplat Hunehals med Hanhals.

Att udden vid Hanhals var platsen för en borg har helt blivit bortglömt och den kände byggmästaren från restaureringen av Bohus fästning Adolf Tell företog år 1933 en utgrävning för att som han säger i sin rapport till Riksantikvarieämbetet "få bekräftelse på den sagnen, som förtäljer, att en borg skulle ha legat här och utrönande av huruvida en utgrävning skulle giva något resultat".

Den därefter företagna utgrävningen, som emellertid endast omfattade några få ställen på platsen, visade med all tydlighet att här verkligen legat en befästning.

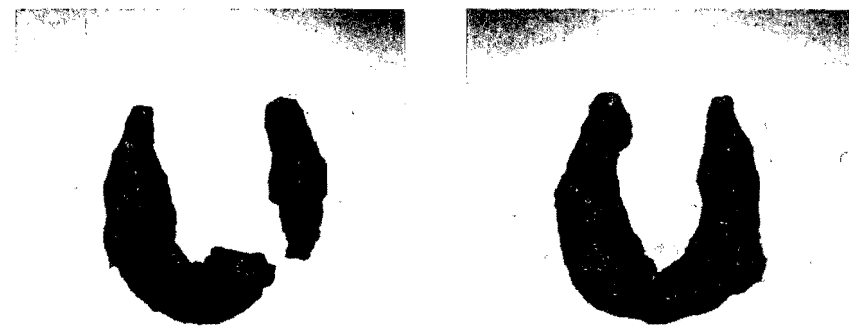
Hunehals var en sen 1200-tals borg som omkring åren 1300 var

under norskt välde. Drar vi historiens dunkel åt sidan för verkligheten finner vi att det som inte står i de vanliga historieböckerna det lär vi oss helt enkelt inte. Det gäller såväl i Sverige som i Norge. Bohusläns historia före år 1658 är bortglömt i norska historien på samma sätt som Nordhallands historia före 1658 aldrig omnämns i den svenska historien. Vi glömmer helt enkelt bort att innevånarna i Bohuslän i rikssammanhang har varit norrmän längre än svenskar och på samma sätt har det varit i Halland. Befolkningen där har varit danskar eller norrmän under långa tider innan de blevo svenskar.

Att Nordhalland omkring år 1300 var helt under norsk kontroll och räknades som ett norskt län vet bara några få och andra tänker knappast därpå.

När vi då börjar att studera händelserna vid Hunehals så är det en man som framför andra träder fram inför oss, nämligen greve Jacob av Halland, som från början var dansk länsherre men senare blev den norske kungen Håkon V Magnussons mest betrodde person omkring 1290–1309.

På en kulle ytterst på en udde som är 15–16 meter hög skulle greve Jacob låta bygga sin borg. Ringmurarna torde ha haft en tjocklek av ca 1,7 meter och räknades på sin tid som en stark befästning.

Rester av medeltida hästskor funna vid Hunehals.

Vad var Hunehals?

Utan att någon fullständig arkeologisk utgrävning har ägt rum kan vi ändå bilda oss en uppfattning om hur medeltidsfästet har sett ut. Anläggningen visar oss en borg värdig greve Jacob och hans efterföljare. Borgen är troligen anlagd efter år 1285 och utökad efterhand. Greve Jacob av Halland hade då tydligt tagit parti för den norske kungen – det året fick han riddarvärdigheten av kung Erik Magnusson och blir rådgivare för den unge hertig Håkon, senare kung Håkon V.

Borgen blev anlagd ute i Kungsbackafjorden på en halvö, som utmärkte sig både genom sin belägenhet och sin höjd. Därifrån behärskade man inseglingen till den gamla viktiga handelsplatsen Kongsbakke och samtidigt blev man herre över landskapet. Stället låg något tillbakadraget men ändå hade man operationsmöjligheter från en säker bas. Belägenheten ute på en halvö, som troligen på 1200-talet var en ö, gjorde det svårt för en angripare att föra fram sina styrkor. En belägringshär fick stora svårigheter om den ville angripa Hunehals – över den smala landförbindelsen med sankmark runtomkring och fjorden som omgav borgen på tre sidor eller mer. En angripare måste räkna med en längre belägring om man ville göra ett försök att inta borgen. Att svälta ut en besättning var alltid besvärligt och tog lång tid. Fara förelåg också alltid att borgens besättning kunde göra utfall eller erhålla hjälp som kunde falla belägrarna i ryggen.

Anläggningen visar att det varit ett tudelat fäste med en förborg som låg på en liten kulle framför själva borghöjden. Mellan dessa båda anläggningar kan man än idag se en markerad nedsänkning och en vall som stiger upp mot borgen. Nedsänkningen är rester av en vallgrav, som på medeltiden torde ha varit fylld med vatten.

Förborgen har varit omgiven av vallar, möjligen med en stenmur runt omkring. Innanför har funnits lagerhus, stall och olika förrådsutrymmen. I sydvästra delen finns spår efter ett stenhus. Mot nordväst finns spår, som kan ha varit ett torn.

Ingången till förborgen har varit beskyddad av ett torn mot nordost och bredvid rester av en gammal väg mot borgen. Denna har säkert varit smal och gått över en bred vallgrav, som på medeltiden troligen varit en del av fjorden. Mot norr finns idag en naturlig strandäng. Redan förborgen torde ha inneburit svårigheter för en angripare.

Från vägen och vid sidan av förborgen har det troligen gått en pålbro över vallgraven mellan förborgen och huvudborgen.

Ingången till huvudborgen kan ha varit en vindbrygga och vägen kan ha vikit av mot väster utanför ringmuren och följt denna mot sydväst till en ingång i kärnfästet.

En utfallsport kan ha varit belägen genom en tornöppning i närheten där bron gick över vallgraven.

Att vägen vek av och gick längs ringmuren har gett försvararna fördelar. Vägen kan hela tiden beskutas och andra hinder kan arrangeras för angriparen. En försvarare kan övervaka alla som vill in i borgen från andra sidan muren.

Själva borgen har bestått av en yttre och en inre del. På det ställe där pålbron gått över vallgraven har troligen funnits ett kraftigt torn. Från detta kan det ha funnits en utfallsmöjlighet för besättningen. Storleken på tornet tycks ha varit en murfyrcant på 9–10 meter.

Bakom tornet reste sig själva kärnan med de centrala partierna och från tornet löpte en ringmur runt hela anläggningen. Denna följde terrängen och var sammanbyggd med halvrandeller eller torn av sten eller tegel. Mot väster har ringmuren på en längd av 60 meter gått in i ett torn eller rondell. Från denna och i sydvästlig riktning är det en tydlig markering av vallmuren med en ytterkant på en längd av 50 meter. Muren löper i rät vinkel och fortsätter mot sydöst ca 20 meter. Här har förmodligen legat en större stenbyggnad, troligen ett kastell med port. Byggnaden har haft en grundyta av 9×10 meter. Ingången till Hunehals har kanske legat här för alla som kom till borgen. En besökare kunde icke osedd komma fram till ingången i kärnan, ett förhållande som känns igen från de andra fästningar som greve Jacob av Halland byggde – Varberg, Akershus och Bohus.

Ringmuren fortsätter ca 30 meter rakt mot öster. Här har troligen varit ett nytt torn, ett centraltorn men också ingången till borgens inre del. Detta torn var borgens sista försvarsmöjlighet för besättningen. Tornets markyta var 9×10 meter. Ringmuren fortsätter mot öster ca 26 meter och leder till en halvrandell. Härifrån går muren troligen i en svag båge över höjden mot nordost på en längd av 80 meter. Mot norr har borgens inre del en kraftig rondell med en diameter av ca 10 meter.

Från denna går den inre muren 60 meter mot väster uppe på det som kallas mellanvallen fram till en rondell, där muren ändrar riktning rätt mot söder. Muren som är 55 meter lång leder sedan fram mot centraltornet i södermuren.

Innanför den inre borgdelen har legat sten och tegelbyggnader. Dessa har legat tätt ihop och en av dem har varit ganska stor. Detta stenhus som har varit ett centraltorn bär prägel av att ha haft en halliknande karaktär. Det har utgjort bostad för borgherren och hans familj i lugna tider men i krigstider har det fungerat som en fästning i sig själv.

Grunden till detta stenhus tycks ha varit på 20×13 meter. Nära huset har det på norra sidan legat andra sten eller tegelbyggnader med en grundyta av ca 4,7–7,6 meter. De kan ha tjänstgjort som kök, skrivstuga o.s.v.

Torn och murar ha haft vaktgångar.

Utanför borgområdet på det ställe som på kartan kallas Bastuvi-ken är näset format av naturen på så sätt att det kan ha utgjort en anläggningsplats för båtar. Här kunde skepp komma in och här fanns en flyktmöjlighet till sjöss om förhållandena blev sådana att det var den sista utvägen för borgens besättning.

Hunehals var greve Jacobs första arbete som borgbyggare. Med en förborg och en borg med en inre och en yttre del var det ett starkt fäste. En eventuell angripare blev hela tiden tvungen att blotta sig. Han måste passera murar, förbi torn, innan han hade möjlighet att nå fram till borgens centrala delar. Detta är detaljer som vi känner igen från borgarna Akershus och Bohus. Så som kullen idag visar sig och utan att ha företagit noggranna utgrävningar som döljer sten- och tegelrester, så får vi ändå en bild av ett starkt fäste. Kanske är detta greve Jacob av Hallands lärlingsprov som fästningsbyggare.

Av de fästningar som greve Jacob anlade blev ingen av dem intagen med vapenmakt under hans livstid.

Av lösa fynd finns icke mycket – en pilspets, lergodsfragment, brynstenar några hästskor (en hel och delar av två andra) samt möjligen några små stycken från en parerstång på ett svärd.

Varför byggdes Hunehals?

De oroliga tiderna i Norden i slutet av 1200-talet började egentligen redan år 1275, då hertig Magnus av Södermanland och hans bror

Erik anmodade den danske kungen Erik Glipping eller Klipping att hjälpa dem mot kung Valdemar av Sverige. Erik Glipping tillmötesgick deras begäran och erhöll i ersättning därför 6 000 mark silver och en svensk borg i pant samt ett årligt stöd av 1 000 mark.

Den danske greven Jacob av Halland träder nu in på den historiska arenan. Han blir utsedd till anförare för en angreppshär tillsammans med danske marsken Stig Anderson. Hären rycker in i Västergötland. De svenska hertigarna förenar sig med den danska hären. En av kung Valdemar uppbådad allmogehär går till motvärn men blir splittrad och slagen. Kung Valdemar lider nederlag och måste fly.

Hertigarna delade Sverige men hertig Magnus höll icke sitt löfte till den danske kungen och ett nytt krig bryter ut mellan dessa.

Kung Erik Glipping hade emellertid icke längre adelns stöd och speciellt inte från marsken Stig Anderson. Nu träder också Norge in på scenen. Erik Glipping hade nekat att ge kung Magnus en hemgift, som tillhörde Magnus fru – drottning Ingeborg, Erik Plovpen-ningens dotter. Så dog kung Magnus och Ingeborg fortsätter kampen för sin omyndige son Erik och sänder den norske jarlen Alf Erlings-son att uppbringa danska fartyg. Danske kungen sluter nu förbund med tyska furstar mot Norge. Hans egna länsferrar motarbetar emellertid honom.

Den norske kungen Erik Magnusson mobiliserar i Norge till kampen och får bl.a. Alf Erlingsson till att värva trupper i Skottland till kamp mot danskarna. Erik sluter fred med tyskarna och lockar till sig de missnöjda danska stormännen, som är greve Jacob av Nordhalland (Langebek) och hans söner Klaus Hallandsfar och Peder Jacobson, marsken Stig Andersson, Palle Litle, Peder Porse, Arvid Bengtsson, Niclas Hallandsfar, Nils Knudson, Aage Kagge och Rane Jönsson Lange. Dessa sammansvärjer sig för att avsätta kung Erik Glipping och han mördas i Finderup den 22 november 1286. De sammansvurna riddarna blev dömda fredlösa som kungamördare och flydde till Norge.

Greve Jacob av Halland hade redan före denna tidpunkt övergivit Danmark eftersom han redan år 1285 blev slagen till riddare av norska kungen Erik Magnusson och hade också börjat att befästa näset vid Kungsbackafjorden. Även om alltså greve Jacob räknades till de fredlösa så har senare forskning visat att han var oskyldig till deltagandet i mordet.

I den följande kampen skedde en mycket aktiv krigföring. Kung Erik Magnusson går mycket offensivt till väga. År 1286 seglar han med en stor flotta till de danska farvattnen.

Helsingör blir intaget och nerbränt. Invånarna flyr i vild panik. Köpenhamn blir angripet men belägringen upphäves och istället bränner man ner hela Ven och Amager. Skanör blir angripet, marsken Stig Andersson intar Samsö, Tårnberg blir bränt, Korsör intas och bränns, Skjelfiskör likaledes och även Nyköping förstörs. Laaland angrips och intas, Falster plundras och bränns. Stegeborg på Fyn angrips men angreppet avbrytes. Stora delar av Danmark hemsöks av norska styrkor och av de fredlösas folk.

År 1290 är kung Erik på nytt i de danska farvattnen. Langeland plundras, Svenborg brännes, Nyköping hemsöks återigen och Holbæk förstörs. I augusti månad seglar den norska flottan hem igen.

Den norska maktdemonstrationen har visat att Norge var att räkna med i nordiska sammanhang.

För att stärka sina intressen börjar marsken Stig Andersson att befästa öarna Hjelm, Sprogö och Samsö. Greve Jacob bygger ut sin borg till ett säkert reträttställe för sig och hans följesvenner.

År 1293 angriper Norge återigen Danmark. Samma år dör marsken Stig. Året därpå rycker den danske kungen ut i fält stödd av furst Witzlaff av Rügen. Halland härjas, Hisingen hemsökes av danskarnas strövkårer och Hunehals belägras. Borgen håller emellertid stånd mot hela den danska hären. Belägringen upphäves efter stora danska förluster.

År 1294 går den norska flottan icke ut och året efteråt i september 1295 sluts en förlikning mellan danskar och norrmän och de fredlösa danska stormännen i Hindsgavl.

Att Hunehals höll ut under belägringen 1294, efter det ena stormangreppet efter det andra, visar vilken betydelse Hunehals hade uppnått redan då. Den band hela den kombinerade danska och tyska hären som egentligen skulle ha gått mot Bohuslän och Viken. Dit kom hären aldrig. Alltför många av trupperna hade stupat framför vallarna och muren till Hunehals. Motståndet vid Hunehals har utan tvivel haft betydelse vid förlikningsförhandlingarna året därpå och bidragit till det goda resultatet för Norge och de fredlösa.

I 9 år är det nu förhållandevis lugnt omkring Hunehals. Greve Jacob håller också nu på med att uppföra Varbergs slott. Den dans-

ke kungen Erik Menved samlar år 1304 allt av folk han kan få och börjar på nytt ett krig med Norge. Kung Erik angriper Halland för att erövra greve Jacob av Hallands områden och göra slut på hans inflytande. Både Hunhals och Varberg håller emellertid stånd och låter sig icke intas.

Greve Jacob kom tidigt in i kretsen omkring den norske kungen Magnus Lagabotes söner. Han nämns som rådgivare för både kung Erik så länge han levde och hertig Magnus (senare Håkon V). Redan på 1280-talet fick greven genom giftermål närmare förbindelse med Norge. Isak Guteson, son till baron Gaute i Talgje i Ryfylke, var gift med en dotter till greve Jacob av Nordhalland.

År 1288 kommer detta till intryck då hertig Håkon från Tunbergshus den 8 september utnyttjar greve Jacobs råd och samtycke i ett brev till de tyska ständerna. Greve Jacob är då kungens rådgivare tillsammans med Bjarne Erlingsson.

Julen och nyåret 1302–03 hölls ett möte på Akershus i Oslo. Deltagare var förutom kung Håkon, den svenske hertigen Erik, som var inbjuden, fursten Witzlaff av Rügen (som nu var på kung Håkons sida), greve Jacob av Halland, de svenska herrarna Asbjörn Sixtensson, Mats Kettilmundson och Arvid Gustavsson, som var i hertigens följe, den danske stormannen Peder Porse och andra landsflyktiga danskar tillsammans med honom.

Mötet hade säkerligen utrikespolitiska orsaker och riktade sig mot Danmark. Det torde vara i detta sammanhang som greve Jacob beslutar sig att ställa sitt grevskap i Halland under Norges kung. Nordhalland räknas alltså fr.o.m. nu som ett norskt landskap.

Greve Jacob överlåter sitt område i Halland utan att en fiende hade lyckats att tränga in i någon av hans borgar. Greve Jacob har blivit en av den norske kungens Håkon V Magnussons mest trofasta undersåtar.

Vid freden i Köpenhamn den 17 juli 1309 godkännes norske kungen Håkons fulla rätt till Nordhalland som en kompensation för den hemgift som skulle ha lämnats vid hans mors, drottning Ingeborgs, giftermål.

Kungamördarna hade funnit ett säkert tillhåll i Norge. Målet var nog för många att söka vinna tillbaka sina förlorade positioner i Danmark. Med greve Jacob av Nordhalland och marsken Stig Andersson i spetsen ställde de sig till disposition för en offensiv norsk

politik gentemot Danmark. En drivkraft var också tanken på ett norskt herradöme över hela Halland. Södra delen av Halland hörde fortfarande till Danmark.

Sommaren 1289 hemsökte norske kungen Erik de danska farvatten tillsammans med de danska fredlösa herrarna. Året därpå upprepades angreppet och marsken Stig slog sig ner på ön Hjelm på den jydiska östkusten och lät uppföra en borg. Samma år blev Hunehals utbyggd. Båda dessa borgar räknas nu som norska kronbesittningar.

År 1292 skriver norske hertigen Håkon (sedermera Håkon V) tre fribrev om handel för borgarna i Lübeck, Stralsund och Wismar, där det står ”per castra nostra Hunhals in Hallandia & Hielm” – med andra ord: ”vårt slott i Hunehals i Halland och Hjelm”.

Dessa båda borgar utgjorde utgångspunkter för flera härjningståg mot danska områden och låg även strategiskt placerade för kontroll av sjöfarten från Östersjön genom de danska sunden. Efter nya norska härjningståg till sjöss åren 1293 och 1295 inledde den danske kungen förlikningsförhandlingar. Vapenstillestånd träffades hösten 1295 med mycket gynnsamma villkor ur norsk synpunkt, bl.a. skulle den norske kungen behålla Hjelm och Hunehals.

Militär aktivitet vid Hunehals

Omkring år 1290 räknade norske kungen Erik både Hunehals och Hjelm som sina kronbesittningar. Det är redan omnämnt att han i brev år 1292 använde uttrycket ”per castra nostra Hunehals in Hallandia & Hielm”, vårt slott Hunehals.

Den första belägringen vid Hunehals äger rum 1294 av danske kungen stödd av en här under furst Witzlaff av Rügen. Angreppet avslås. Danskarnas fälttågsplan måste uppges för detta året. Det omtalas att medan belägringen pågick lyckades besättningen företa utfall och fick möjlighet att skaffa sig proviant och andra förnödenheter. Besättningens upprepade utfall förorsakade stort manfall bland danskarna. Dessa kunde därigenom icke företa någon stormning och lyckades inte heller innesluta borgen helt under någon längre tid.

Belägringen upphörde och danskarna fick avtåga. Högste befälhavare på borgen torde vid denna tid ha varit greve Jacobs son Nikolas Hallandsfar Jacobsson.

Angreppet på Hunehals år 1294 skedde tidigt på året. Danskarnas avsikt var att företa sitt angrepp innan norrmännen fått sina skepp i sjön och på så sätt icke kunna komma till undsättning. Denna plan visade sig riktig men borgen höll ut i alla fall. Att borgen visade sig vara ett så starkt och säkert fäste gjorde Hunehals än mer förhatlig för danskarna.

Året därpå omtalas att Nikolas lockats ut ur borgen tillsammans med några av sina män för att träffa en förlikning med den danske kungens representanter. Nikolas blir emellertid tagen till fånga och hans män nedgjorda. Trots detta ger besättningen icke upp sitt motstånd. På nytt fick danskarna dra sig bort utan att ha lyckats inta borgen.

En annan belägring skedde år 1304, d.v.s. ca 10 år senare. Danske kungen Erik Menved angriper både Hunehals och Varberg med allt vad han kan mobilisera av styrkor. Både Hunehals och Varberg håller emellertid stånd.

År 1305 överläter greve Jacob av Halland sitt grevskap och vistas nu ständigt i närheten av kung Håkon V. Då Ragnhildsholmen tycks gå förlorat för kung Håkon föreslår greve Jacob att kungen skall anlägga ett nytt fäste – Bohus.

Denna skulle bli Håkon V:s viktigaste borg i kampen som pågick mellan de nordiska rikena. Bohus var säkrare och lugnare än vad läget var i Nordhalland, som var betydligt mer utsatt och låg långt bort ifrån kung Håkons residensplatser.

Situationen var en annan än under kung Erik Magnussons dagar – det var inte längre en offensiv norsk politik i de danska och svenska farvatten. Så länge Jacob levde hade kungen behov av att ha honom i närheten. Vi ser också att när greve Jacob går bort isoleras kung Håkon. Greve Jacob planlägger och bygger ut fästet Bohus till nordens starkaste borg. Han blir också den förste borgherren. Greve Jacob av Halland dör år 1309 eller 1310. Ett oroligt liv är till ända. Sonen Nikolas Hallandsfar Jacobsson dör i strid år 1318.

Sedan Hunehals blivit överlåtet på den norske kungen blir det kungens tillkommande måg den svenske hertigen Erik, som får Nordhalland som norsk förläning med Hunehals och Varberg. Det var alltså hertig Erik som skulle bli borgherre på Hunehals. Men mycket tyder på att han först långt senare kom dit. Hunehals styr-

des av Nikolas Hallandsfar fram till 1311 eller 1312.

Vi vet att hertig Erik och prinsessan Ingeborg bor på Hunehals tidigast år 1312. Det innebär att det blev fest och hovliv vid borgen vid Kungsbackafjorden om än endast under korta perioder.

Efter dödsfallet eller snarare mordet på hertig Erik vid Nyköpings gästabud år 1314 fortsatte den unga änkan hertiginnan Ingeborg att bo på Hunehals.

Hertiginnan Ingeborg, vars son var arvtagare såväl till den svenska som den norska kronan, hade ett stort inflytande på regeringsärendena efter hertig Eriks död. Detta avtog dock ganska snart och upphörde slutligen helt. En av orsakerna härtill var hennes kärlek till Knut Porse. Knut var son till den tidigare nämnde Peder Porse och hade för sina insatser till hjälp åt danske kungen av honom fått södra Halland och Samsö i förläning. Han var således närmste granne till den sköna Ingeborg som innehade norra delen. Båda bodde en tid på Hunehals.

År 1323–24 belägrades Hunehals i nästan ett år. Belägringen var resultatlös. Knut Porse var då borgherre och högste befälhavare på borgen. Ledaren av angreppsstyrkan blev till och med tagen till fånga av försvararna. Det var Gustav Tunason, som senare gick över i Knut Porses tjänst. Fiendskapen med Sverige fortsätter att få näring från Knut Porse och Ingeborg. Fred slöts slutligen mellan hertiginnan och svenska rådet i februari 1326, vilken bl.a. innebar att efter den 1 maj 1327 skulle borgen Hunehals med omnejd och inventarier, alla byggnader, krigsmaskiner, hästar och övriga djur överlätas till herr Gustav Elinesson och Gustav Tunason. Dessa båda stod i kung Magnus Erikssons tjänst.

Tydligt har överlåtelsen icke skett som avtalats ty kung Magnus ger år 1329 order till Mats Kettilmundson att han med en här skall angripa och inta Hunehals. Borgherren hette då Gunnar Tunason som trots ett ihärdigt försvar till slut måste överlämna borgens nycklar. När striderna upphörde år 1330 hade borgen blivit härjad och till stora delar nedbränd.

Knut Porse och hertiginnan Ingeborg befann sig troligen icke på Hunehals under denna strid utan hade redan tidigare flyttat 5 mil söderut till Varbergs fästning. Där ingick de äktenskap år 1327 men deras samlevnad blev kort. Knut Porse avled redan år 1330.

År 1328 beslöt det svenska riksrådet efter påstötningar av kung

Magnus att Hunehals skulle repareras och förbättras men dessa arbeten har troligen aldrig blivit utförda.

Så står resterna kvar, under vintrarna fryser murar, gavlar, isen spränger och bit efter bit rämnar och rasar. Befolkningen runt omkring hjälper också till och hämtar tegel och sten, som de behöver till andra byggnader och till förbättring av kyrkan. Gräset tar överhand och platsen återfår det utseende som det en gång hade innan borgen byggdes.

Mer hör vi icke om Hunehals förrän år 1388 då den norske adelsmannen Håkon Jonson, som var av kunglig ätt, avstår från sina krav på Norges krona med borgen Hunehals och området runt om mot att han blir länsherre och hövitsman på Bergenshus i Bergen. Håkon Jonson torde överhuvudtaget aldrig ha vistats på Hunehals även om han hade norra Halland med Hunehals som förläning.

Striderna vid Hunehals har upphört och borgen får förfalla mer och mer. Till slut är alla synbara rester av borgen borta. År 1752 kunde den svenske topografen Jacob Richardson skriva i sin *Hollandia Antiqua & Hodiena*, att det fanns inga märken i marken efter fästningen, bara en grav som går tvärs över mellan stränderna och en stenlagd väg upp till borgen. Graven syns än idag. Richardson säger emellertid att Hunehals tidigare räknades som en mycket stark fästning.

Då vi ser på Hunehals idag blir vi inte imponerade. Det är en höjd på 15–16 meter. Det finns inget som tyder på medeltidsborg. Det finns ingen skylt som markerar att här låg en av dåtidens starkaste fästningar. Och ändå – det behövs inte mycket fantasi för att bakom den yttre vällen med sin längd på ca 100 meter som markerar huvudborgen möta vår medeltid. Vi kan se framför oss murar, torn, kastell och kanske också människor. Ur dunklet träder de fram, alla de som haft med platsen att göra från greve Jacob till hans namnlösa krigsmän. Vi kan föreställa oss borgen där den ligger och ser praktfull ut med sin ringmur och sina torn av sten eller i oputsat tegel. Icke minst när murkrönen och teglets varma djupröda färgtoner belyses av den nedgående kvällsolen.

Finns det då inga minnen kvar från Hunehals? År 1818 fanns i kyrkan i Hanhals en mörk järnbeslagen dörr, som enligt fornsägen skulle vara ditförd från ruinerna av Hunehals slott och använts som kyrkdörr. På Hunehals slott skulle den ha utgjort själva slottsport-

GÖTA VAPENHISTORISKA SÄLLSKAP

ten. På medeltiden voro dörrarna såväl i kyrkor som slott försedda med järnbeslagna dörrar och sådana dörrar finns ännu bevarade. Det är därför inte osannolikt att en så kraftig dörr kunnat motstå förstörelsen vid slottet och att man utnyttjat den gamla slottedörren till en dörr i kyrkan. Men under det förfall som kyrkan genomgick under 1800-talet har denna dörr gått förlorad.

Att man i forna dagar inte visade någon större uppskattning av gamla ting kan exemplifieras med ett föremål från Hanhals gamla kyrka även på ett annat sätt.

I den gamla kyrkan i Hanhals fanns en värja från 1700-talet med fäste av mässing, som tydligen hade tillhört någon vid kyrkan begravd person. Ingen uppgift finns bevarad som säger vem som en gång burit den.

I samband med att en ny kyrka uppfördes vid Stegetorp 1892–94 såldes värjan tillsammans med andra tillhörigheter till Göteborgs Historiska Museum, som för värjan betalade 10 kronor. Kyrkan förbehöll sig att värjan skulle vara kvar i kyrkan tills det att den nya kyrkan var färdig och invigd. Värjan överlämnades enligt uppgift till Göteborgs Museum år 1895.

Göteborgs Museums rustkammare är titeln på en vägledning och katalog, som trycktes år 1893 och det märkliga är att redan i denna katalog finns värjan från Hanhals intagen under nr 58, som följer:

Värja; 1700-talet. Stukat-klinga med slingornament. Bygelfäste af förgylld mässing, rikt ciseleradt i blomstermönster; knappen och parerplåten utsirade i genombrutet flätverk; kafvel klädd med silfvertråd. Från Hanhals kyrka i Halland. Klingan är enligt öflig sed avbruten vid krigarens begrafning.

Sedan den år 1892–94 uppförda kyrkan blivit förstörd genom brand bestämdes år 1936 att en ny kyrka skulle uppföras på den ursprungliga medeltidskyrkans plats och genom frikostighet från Göteborgs Museum kunde flera av de gamla inventarierna återställas, däribland även värjan.

Värjan förvaras inlåst men vid vissa tillfällen kan man se värjan hänga under orgelläktaren på höger sida från ingången.

Rolf Rasch-Eng och Olof P. Berg

Göta Vapenhistoriska Sällskap är en ideell sammanslutning av personer intresserade av blankvapen, eldhandvapen, skyddsvapen, militaria och övriga hithörande föremål och ämnen.

Göta Vapenhistoriska Sällskap utger småskrifter som berör dessa ämnen.

Hittills har utkommit:

Småskrift nr 1: Carl Gottfrid Helwig.

Småskrift nr 2: Pistolens utvecklingshistoria.

Småskrift nr 3: Blankvapen i de første norske militære oppsettinger.

Småskrift nr 4: De försvunna huggarna.

Karl XIV Johans hederssablar.

Småskrift nr 5: Den tyska karbinen modell 98K.

Garandgeväret.

Småskrift nr 6: Adjutantsuniform från Carl XIV Johans tid.

Den svenska traditionen bland norska vapen.

Norska sidovapen – en jämförelse med svenska vapen.

Småskrift nr 7: Sabeltaskan i svenska armén.

Huggaren för Gotlands nationalbeväring m/1810.

Småskrift nr 8: Kriget 1788 Norge mot Sverige. Ett 200-årsminne.

Småskrift nr 9: Bilder över svenska kartuschlådor för officerare och underofficerare.

När norra Halland hörde till Norge.

Småskrifterna kunna beställas från Göta Vapenhistoriska Sällskap, c/o Olof P. Berg, Anders Mattssonsgatan 30, 415 06 Göteborg.

Pris per exemplar: Småskrift nr 1–6: Kr. 30:– pr st.

Småskrift nr 7–8: Kr. 50:– pr st.

Småskrift nr 9: Kr. 80:– pr st.